

Будівництво Дніпровського дерев'яного мосту Козинці-Зарубинці (жовтень 1943 року) за спогадами сучасників та очевидців

У статті досліджується будівництво дніпровського дерев'яного мосту Козинці – Зарубинці (Переяславський р-н Київської обл.) у жовтні 1943 р. під час боїв на Букринському плацдармі.

Ключові слова: Дніпро, міст, будівництво, Букринський плацдарм, Переяслав.

У 20-х числах вересня 1943 року розпочалася грандіозна битва за Дніпро, яка вражала не тільки масштабами, сміливістю, потужністю, чисельністю, а і драматизмом, бо була бездарно спланована командуванням, авантюрно, невідготовленою. І як результат – дуже кровопролитною.

Бої на правому березі Дніпра в районі Переяслава (Київська область) по створенню Букринського плацдарму – це тільки фрагмент грандіозної дніпровської епопеї. Проте ці бої мали вирішальне значення, тому що з Букринського плацдарму Ставка Верховного Головнокомандування планувала наступати на Київ і визволити столицю України. Звільнення Києва – апогей битви за Дніпро.

На головному – Київському – напрямку просувався Воронезький фронт (20 жовтня 1943 року перейменований на 1 Український) під командуванням генерала армії М. Ф. Ватутіна. До складу Воронезького фронту на Букринському плацдармі входили: 3 гвардійська танкова армія (командувач генерал-лейтенант П. С. Рибалко), 40 армія (командувач генерал-полковник К. С. Москаленко), 27 армія (командувач генерал-лейтенант С. Г. Трофименко), 47 армія (командувач генерал-лейтенант П. Ф. Жмаченко). У повітряних боях брала участь 2 повітряна армія, якою командував генерал-лейтенант С. Я. Красовський.

«З кожним днем, з кожною годиною наше завдання ускладнювалось. А воно й без того було нелегким. Адже передові загони наших армій не зуміли випередити противника і захопити переправи. Ворогові, що відступав, вдалося відірватися від наших військ і, подолавши Дніпро, знищити за собою всі мости і переправи» [1], – згадував командувач 40 армії К. С. Москаленко.

За відсутності мостів і переправ «Ставка Верховного Головнокомандування прийняла рішення, не знижуючи темпів наступу, з ходу форсувати Дніпро» [2].

Рішення – «геніальне»! Якщо немає мостів та переправ, то їх необхідно побудувати і навести, а для цього треба мати потужний парк переправних засобів. За словами К. С. Москаленка, «Фактором, що негативно впливав на подальші дії наших військ, було відставання штатних і доданих переправних засобів» [3]. У цій критичній ситуації було прийняте ще одне безглузде рішення – форсувати Дніпро на підручних засобах.

«Передові й розвідувальні загони розпочали форсування Дніпра на підручних засобах вже в ніч на 22 вересня» [4], – згадував командувач 40 армії К. С. Москаленко. В унісон К. С. Москаленкові ділиться спогадами Л. І. Курист: «Під ураганим вогнем противника на правий берег почали переправлятися бійці передових підрозділів армії Рибалка. В хід пішли колоди, дошки, рибальські човни, плоты, побудовані на порожніх бочках з-під пального, набиті сіном плащ-намети – все виявилось придатним для переправи; кмітливості і винахідливості воїнів не було меж» [5].

Кінець вересня. Вода в Дніпрі – крижана. Ворог зустрічає нищівним вогнем. Все гуло, ревло, вибухало. «Вся дніпровська гладь вкрита плотами і човнами. На них з лівого берега Дніпра пливуть бійці. По них фашисти ведуть шалений вогонь. Як смерч, піднімаються високо вгору стовпи води, вона кипить... Гинуть, тонуть воїни, але ті, хто залишаються живими, поспішають до правого берега. І досягнувши його, зразу ж кидаються в бій» [6], – свідчить Микола Скалига.

Втрати – колосальні. Небагатьом щасливикам удалося дістатися правого берега. Письменник-фронтовик В. П. Астаф'єв стверджує: «Двадцять п'ять тисяч входить у воду, а виходить на тому березі три тисячі, максимум п'ять» [7].

На Букринському плацдармі героїчно воювали поки що тільки мотострілецькі частини. На човнах і плотях танки й артилерію не переправиш, а розвивати наступ без них неможливо.

Через 2 дні до Дніпра почали підходити інженерні частини, які зібрали понтонний міст вантажопідйомністю в 16 тонн і організували 6 помірних переправ. Але використати їх можна було тільки вночі. Вдень вони розводилися і маскувалися, щоб не потрапити під артобстріл і бомбардування нацистів. Однак радянські війська продовжували гостро відчувати нестачу боєприпасів, пального, а найбільше – танків. Крім того, на лівому березі залишалася і далекобійна артилерія, яка не могла ефективно підтримувати частини, що вели бої з розширення плацдарму.

Терміново був потрібний міст, потужність якого дозволила б переправити танки та важку артилерію. Але як його сконструювати? Як будувати міст через ріку, якщо вода в ній буквально кипить від розривів снарядів та мін? Човни постійно перекидаються, плоти розлітаються на друзки, люди плывуть, тримаючись за колоди, а поруч вибухають водяні смерчі. Але тільки-то затихне гуркіт розривів, як ворожі літаки знову шикуються в коло і кидаються в піке...

«І все ж думка про будівництво мосту не залишала командувача 3 гвардійською танковою армією генерал-лейтенанта П. С. Рибалка. Цьому питанню було присвячено засідання військової ради армії увечері 24 вересня. На ньому командир 182 армійського мостового батальйону майор М. О. Жеребной розповів про результати інженерної розвідки та бесіди з місцевими рибалками.

– Під час війни 1914 року саперами царської армії в двох кілометрах від села Козинці був побудований дерев'яний міст на палях. Ось я і думаю...

– Правильно думаєте, – підхопив П. С. Рибалко, – якщо такий міст побудували вони, то і наші сапери зможуть. Питання тільки щодо термінів...

З приводу термінів висловлювалися різні думки. Рибалко зупинив усі розмови: «Міст повинен бути готовим через 13 днів!» [8].

Виконати це завдання лише силами інженерних військ було неможливо. Тому командування Воронезького фронту звернулося до мирного населення Переяславського району з проханням надати допомогу в будівництві мосту.

«У населені пункти Переяславського району відразу ж виїхали уповноважені військової ради. Жителі охоче відгукнулися на наш заклик; бажання допомогти армії розбити ворога було загальним» [9], – згадував С. І. Мельников.

Дмитро Миколайович Кисіль, один із будівельників, очевидець подій 1943 року, написав у спогадах, як відбувалася мобілізація в його рідному селі Засупоївка.

«У перший день визволення с. Засупоївка Переяславського району 21 вересня 1943 року в село прибув підполковник Червоної Армії. Жителі села по першому сигналу зібралися біля будинку сільської ради на мітинг. Підполковник перед засупоївцями виступив з короткою промовою: «За спалені села, за зруйновані міста, за пролиту кров наших братів і батьків я закликаю вас, засупоївців, надати допомогу передовим частинам Червоної Армії форсувати Дніпро, щоб нанести негайно удар по фашистських загарбниках, помститися їм за їх зlodіяння. Добровольців прошу вийти!».

Першими вийшли голова колгоспу 1 Травня Сташук Федір Родіонович, Кисіль Петро Васильович, Галушка Тимофій Сергійович, Кисіль Антон Федорович, Питрина Павло Григорович та інші колгоспники, старші 40 років. До добровольців у стрій стали і мої ровесники, яким тільки виповнилося 17 років: Нешва Іван, Головатий Василь, Ігнатенко Павло, і старші на 1 рік – Семаха Іван, Петрик Володимир, Сорокопуд Михайло.

Через годину після мітингу засупоївці-добровольці взяли свої інструменти – хто пилку, а хто сокиру, одяг і мізерний запас продуктів та й посідали на машину. Рідні, близькі, односельці проводжали їх як на фронт, бажали здоров'я, швидкого повернення живими з Перемогою над ненависним ворогом. Всього виїхало з с. Засупоївка і з хутора Федорівка 57 осіб» [10].

Марія Панасівна Євтушенко, як очевидець, у листі зазначає: «Всі чоловіки пішли на фронт. Старики та інваліди (мій батько інвалід Першої світової війни) всіх сіл були запрошені на заготовку дерева у в'юницький ліс та будівництво мосту через Дніпро» [11].

Таким чином, головне питання було вирішено успішно і оперативно: до 5 жовтня будувати міст почали понад 2 000 осіб цивільного населення Переяславщини. Це жителі міста, а також сіл Козинці, В'юнище, Городище, Комарівка, Андруші, Кулябівка, Студеники, Панфіли, Підварки, станції Переяславської та ін. До будівельних робіт залучалися чоловіки, яким було за 50, юнаки, яким тільки-но виповнилося 17, та інваліди, яких не призвали до армії.

Здійснював керівництво роботами член військової ради 3 гвардійської танкової армії генерал-майор танкових військ Семен Іванович Мельников. Лісорубів, теслярів, ковалів організували в роти. Їх очолили офіцери та політпрацівники.

«До переправи приїхало багато військових і цивільних, – згадує Д.М. Кисіль. – Серед них були і засупоївці, яких розподілили по командах:

кому будувати дорогу, кому заготовляти за розмірами лісоматеріал, а кому йти до берега і забивати палі...» [12]. Кожному встановили норму виробітку. Робітникам намагалися організувати триразове харчування.

Ось як про це пише С. І. Мельников: «Начальника тилу генерала І. К. Николаєва зобов'язали організувати робітникам триразове харчування. Оскільки мова йшла про велику кількість людей, Іван Карпович захвилювався:

– Армійські бази не можуть повністю забезпечити потребу військ, а тут іще тисячі мобілізованих...

– Організуйте закупівлю продуктів у Переяславському районі, – порадив Рибалко. – Місцеві партійні і господарські органи вам допоможуть» [13].

Побоювання генерала І. К. Николаєва були небезпідставними. Організувати триразове харчування (та яке там триразове, просто харчування) не вдалося, хоча про це – ані слова у спогадах генералів. А ось рядові будівельники дуже добре запам'ятали проблеми з продуктами.

Дмитро Миколайович Кисіль свідчить:

«Команда чекала, що іще привезуть їжу, але довелося їсти сухарі, які залишилися, і запивати їх дніпровською водою» [14].

«Продукти підвозили з перебоями, а своїх запасів не було» [15].

«Передали сумки з продуктами і білизною. Виявляється, що деякі жінки пройшли пішки понад від Засупоївки до Цибельського лісу, щоб побачитися з рідними та близькими і доставити їм харчі» [16].

«Їли те, що приносили матері, сестри з найближчих сіл, – згадує Микола Якович Барабаш. – За весь час будівництва мосту польової кухні так і не побачив. Забивав палі важкими дубовими «бабами» голодний, адже те, що діставалося з їжі, не могло навіть на трохи втамувати голод, який постійно мучив» [17].

Їсти приносили не тільки матері, дружини, сестри, а й діти.

«Я з кількома дівчатками приносила їсти своєму батьку» [18], – ділиться спогадами Марія Панасівна Євтушенко, жителька с. Переяславського.

Щоб запобігти зайвим витратам, валили ліс і виготовляли деталі майбутнього моста за 8-10 кілометрів від ріки у в'юницькому лісі. В лісі, на будмайданчику, почав діяти лісозавод, де чотири пилорами, працюючи в три зміни, забезпечували будівництво якісно обробленими деталями.

На будмайданчику росли кубометри лісу, палі, насадки, прогони, поковки, скоби для кріплення. Ночами деталі підвозили до лівого берега.

Д. М. Кисіль свідчить:

«З метою маскування 10- та 14-метрові палі вивозили тільки вночі з лісу до Дніпра в районі села Козинці» [19].

«Вдень машини, трактори, причепи вантажилися і покривалися гілками, які потім спалювались для димової завіси» [20].

«Всю ніч, не включаючи фар, трактори і машини підвозили палі, і солдати швидко розвантажували в різних місцях і їхали в ліс» [21].

Ночами не тільки підвозили деталі до лівого берега, а й переправляли їх на правий. Будівництво велося одночасно з двох боків – з лівого і правого, між селами Козинці і Зарубинці. На такому способі будівництва наполіг С. І. Мельников.

«Інженери дорікали мені, – згадував Семен Іванович, – в присвоєнні собі функцій, невластивих членові військової ради армії. Вони вимагали часу для відповідних розрахунків, стверджували, що без цього міст, який будується з протилежних берегів, не зійдеться. Але якраз часу в нас і не вистачало! У них, інженерів, була школа наук, у мене – школа життя. Колись я допомагав батькові будувати мости через Дон, і цей досвід вселив у мене впевненість в успіху. Натягнули телефонний кабель, і по цій нитці забивали палі. За ніч – до двохсот штук. І уявляєте – зійшлося!» [22].

Двотисячний колектив будівельників разом з інженерними частинами щоденно демонстрував приклади самовідданості і справжнього героїзму.

17-річний юнак Дмитро Кисіль верхи на коні по воді здійснював сотні рейсів. В упряжці було двоє коней, які тягли по воді зв'язані 4 або 6 палей. Біля мосту палі забирали сапери, і юнак швидко повертався до берега.

«Відпочивали тут же – в лісі, на землі, підклавши під боки опале листя дерев, – згадував Д. М. Кисіль. – Осіння прохолода змушувала спати, притулившись один до одного. А там, де дозволили вдень розпалювати вогнище, на ніч його гасили, нагріту землю вкривали листям і на неї лягали спати» [23].

А ще спали між палями, на піску, який вкривали луговою травою, очеретом, лозою.

«Щоб уявити обсяг виконаної роботи, наведу деякі цифри: довжина мосту – 720 м, ширина проїжджої частини – 4,1 м, кількість опор – 170, палей під опорами – 935, насадок – 200. Усього необхідно було переробити 3 500 кубометрів лісу та заготовити 19 т різних поковок.

Палі забивалися «бабами» вручну. Течією плоти зносило, тому одна група робітників утримувала їх на веслах, а інша – забивала палі. По кожній палі треба було зробити від 1500 до 2500 ударів важкою «бабою». Дійсно титанічна праця! І все ж 2 жовтня було забито 16 палей, а в останній день – 215!» [24].

Але одна справа – будувати міст у спокійній обстановці, інша – під обстрілом та бомбардуванням ворога, до того ж, на такій могутній ріці, як Дніпро. Вогонь ворожої артилерії і бомбування авіації були безперервними.

Кілька епізодів німецького бомбування пригадав Д. М. Кисіль:

«Як тільки налітали німецькі літаки, зенітки відкривали сильний загороджувальний вогонь. До розривів снарядів, якими німці стріляли з-за гір правого берега, ми вже звикли, а ось наліт авіації ворога постійно пророкував щось страшне, непередбачене» [25].

«Того ранку німецька авіація нанесла сильний бомбовий удар по мосту, що будувався; по берегу, на якому було велике скупчення військ, і по дорозі від села В'юнище через село Козинці до Дніпра.

Коля Тарасенко зі своїми товаришами-земляками Олександром Дудкою, Іваном Бутенком, Федором Тимченком недалеко від дороги до мосту заготовляли палі, коли фашистські літаки нанесли бомбовий удар. Коля загинув – його розірвало на шматки (згодом батько приніс понівечене тіло сина, поклав у маленький гроб і поховав на кладовищі за хутором Федорівка, а сам пішов на фронт). Олександр Дудка отримав поранення, йому зенітники зробили перев'язку і направили до лазарету, який знаходився в селі Козинці» [26].

«Перед бомбуванням, коли відбувалася зміна на мосту, я побачив свого брата Петра та дядька Антона. Ми привіталися. Вони поверталися з нічної зміни, а я йшов на міст. Не встигли ми підійти ближче один до одного, як зенітки сповістили про наліт ворожої авіації. Літаки летіли з-за гори правого берега Дніпра з боку Канева, дев'ятками. За лічені секунди вибухи оглушили людей, змушуючи ховатися на піщаному березі. Я встиг добігти до колод і лягти між ними. Після бомбування на мосту не було видно людей, по ріці плавали і люди, і колоди. Пересилюючи головний біль та шум у вухах, я ходив по тому місцю, де бачив останнього разу брата Петра і дядю Антона, але не знайшов їх... На піску лежав речовий мішок дяді Антона, який я забрав. Пізніше дізнався, що вони загинули під час цього нальоту, як і тисячі інших бійців та командирів.

Командири, які залишилися в живих, віддали наказ поховати убитих на піщаному березі» [27].

«Після цього бомбування на мосту залишилося дуже мало людей: розривною хвилею скинуло в Дніпро або змішало з землею на березі. Капітан і старший лейтенант організували команду, яка рятувала тих, хто знаходився у воді, і поранених» [28].

«Ночували ми з Іваном Нешвою в одному з окопів разом із зенітниками. Від нього я дізнався, що багато засупоївців загинуло, а тих, хто залишився, поділили по інших роботах, і наших попередніх начальників немає в живих. (Загинули 22 жителі с. Засупоївка:

Божок Кирило Мойсейович,
Божок Яків Мойсейович,
Дігтяр Василь Іванович,
Кисіль Петро Васильович,
Кисіль Петро Андрійович,
Кисіль Павло Андрійович,
Кисіль Антон Федорович,
Кисіль Пилип Олексійович,
Кисіль Григорій Григорович,
Жук Михайло,
Лисенко Роман Андрійович,
Миргородський Митрофан Максимович,
Мостовий Федір Дмитрович,
Павлик Іван Тимофійович,
Прядка Пилип Никифорович,
Самокиша Василь Степанович,
Семака Іван Дмитрович,
Сташук Йосип Родіонович,
Сташук Іван Федорович,
Сташук Федір Миколайович,
Сташук Петро Тарасович,
Тарасенко Микола Григорович» [29].

«Одного разу від розриву бомби нас засипало в окопі піском, і тільки завдяки командирю батареї солдати спочатку відкопали Ваню Нешву, а потім мене, тому що я опинився під ним. З того часу я вважаю його своїм рятівником, згадую завжди з почуттям вдячності» [30].

«...Почалося бомбування. Мене розривною хвилею скинуло в ріку, оглушило, в правій нозі вище коліна відчув різкий біль. Але я вже вхопився лівою рукою за палю, яку солдати, що опинилися в воді, використовували як рятівну. Так ми добралися за течією на палі до лівого берега, і я, мокрий, виповз на берег» [31].

Зі сльозами на очах згадує Микола Якович Барабаш:

«Ховатися не було куди. Ті, хто були на мосту, падали у воду, ті, хто на березі – лягали вниз

лицем на пісок і молили Бога, щоб не влучило. Після нальоту дивитися на результат без сліз неможливо було, клубок застрявав у горлі...» [32].

Згадує Марія Панасівна Євтушенко, жителька с. Переяславського, яка в ті дні носила їжу своєму батькові, котрий працював на будівництві: «Німецькі літаки скидали сотні бомб на наших людей, які заготовляли ліс та будували міст. Щоб захиститися від прямих попадань, пускали димову завісу. Тоді бомби падали не так влучно. Після нальоту пощастило і нам, дівчаткам, залишитися живими, а в пісок було поховано багато людей: там виднілася рука, там – нога... Важко розповідати про це» [33].

«Убитих ховали у великій братській могилі, що була розміщена над Дніпром під лозами, навпроти села Козинці» [34], – свідчить Григорій Петрович Шевченко.

Нальоти були частими, тому міст відновлювали, бувало, по 3-4 рази на день. Найбільший наліт гітлерівські пілоти здійснили 5 жовтня. Тоді було вбито 60 будівельників і поранено понад 100 чоловік. Міст також отримав сильні пошкодження. На його відбудову знадобилося 2,5 доби.

Щоб бомби не падали так влучно – робили димову завісу. Це велика бочка з димовою сумішшю, що куріла цілодобово, або спалювали гілки чи підпалювали мокре листя.

Німці намагалися вести обстріл і бомбування прицільно. Для цього у них були коректувальники. Вдалося зафіксувати 4 епізоди, пов'язані з коректувальниками:

Згадує Д. М. Кисіль:

«Прямим наведенням був знищений вітряк, на якому засів німецький коректувальник вогню.

У церкві с. В'юнище виявили радіопередавач, по якому піп повідомляв німцям про появу наших військ і авіації. Попа розстріляли» [35].

Г. П. Шевченко розповів:

«Коректував вогонь по Зарубинцях місцевий житель Хоменко Василь Охтанасович, голова колгоспу до війни, а при німцях – голова громгоспу. В останній день бомбування його заарештували. Де він дівся – ніхто не знає. Говорять, що труп нібито знайшли в кручі» [36].

Микола Якович Барабаш, житель с. Переяславського, котрий 17-річним юнаком будував міст через Дніпро, пригадав такий епізод: «У цей час на наш берег вели двох німців. Вони зі стереотрубою замаскувалися у Григорівці на кладовищі під хрестами і вели коректування вогню по нас. Так усі, хто був на мосту в той час, били їх, хто чим міг» [37].

Однак спроби гітлерівців спалити міст і зірвати будівництво мети не досягли: неможливо зламати патріотизм радянських людей, їх волю до перемоги і непохитну мужність. Як тільки ворожі літаки лягають на зворотний курс, всі будівельники – знову на робочих місцях. І якщо чомусь графік не витримується, люди не йдуть, поки не виконують змінного завдання. А в деяких ротах план виконувався на 125-150 відсотків! Так, 8 жовтня завдання – забити 150 паль – було перевиконано: забито 220 паль і ще укладено 62 прогони!

У ніч на 11 жовтня була забита остання паля. Йшла укладка насадок, прогонів і настилу.

13 жовтня о 19.10 через міст була пропущена перша машина, а в ніч на 14 жовтня через нього пройшли вже сотні автомобілів.

Вранці 14 жовтня начальник будівництва інженер А. В. Топальський і замполіт полковник В. С. Рильський доповіли генерал-майору С. І. Мельникову про завершення будівництва.

Будівництво було завершено достроково! Міст Козинці – Зарубинці побудували за 11 днів, а не за 13, як планувалося.

«...З настанням сутінок по мосту рушила техніка, давно замаскована в прибережних кущах, яка чекала наказу на виступ. За першу добу на Букринський плацдарм пройшли сотні автомашин та підвід з боєприпасами, спорядженням, людьми і, насамкінець, – танки і важка артилерія. До почуття радості додалося відчуття небезпеки, що ворог здійснить масований наліт по цій життєво важливій для нас комунікації.

Саме так і трапилось. Але рішучі дії нашої авіації і зенітне прикриття військ, яке наносило ворогові значні збитки, зробили бомбування мосту безрезультатним.

Міст уцілів, і форсування Дніпра пішло повним ходом!» [38].

Під артилерійським обстрілом і бомбардуванням з повітря сапери і місцеве населення, проявляючи виняткову мужність, відвагу, сміливість, героїзм, винахідливість, самовідданість, вдень і вночі, в крижаній воді, голодні і погано одягнені, вели будівельні роботи.

Дерев'яний міст Козинці – Зарубинці довжиною і шириною був збудований в екстремальних умовах усього за 11 діб – це справжній подвиг військових і цивільних, які спільними зусиллями вписали яскраву сторінку до історії Великої Вітчизняної війни.

За свідченням Григорія Степановича Грушецького, «міст був зруйнований льодоходом навесні 1944 р.» [39].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Москаленко К. С. На південно-західному напрямі. 1943-1945. Спогади командарма. – Кн. 2. – К., 1984. – С. 131.
2. Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941-1945 гг. – Т. II. – К., 1975. – С. 322.
3. Москаленко К. С. На південно-західному напрямі. 1943-1945. Спогади командарма. – Кн. 2. – К., 1984. – С. 132.
4. Там само. – С. 133.
5. Курист Л. И. Атакуют танкисты. – К., 1981. – С. 72-73.
6. Спогади Скалиги Миколи Петровича від 03.03.1983 р. // Особистий архів автора.
7. Король В. Ю. Історія України. – К., 2005. – С. 388.
8. Мельников С. И. Маршал Рыбалко. – К., 1984. – С. 133.
9. Там само. – С. 134.
10. Спогади Кисіля Дмитра Миколайовича від 09.05.1984 р. // Особистий архів автора.
11. Спогади Євтушенко Марії Панасівни від 03.11.1986 р. // Особистий архів автора.
12. Спогади Кисіля Дмитра Миколайовича від 09.05.1984 р. // Особистий архів автора.
13. Мельников С. И. Маршал Рыбалко. – К., 1984. – С. 133.
14. Спогади Кисіля Дмитра Миколайовича від 09.05.1984 р. // Особистий архів автора.
15. Там само.
16. Там само.
17. Більченко І. В. «Я встиг повоювати» // Вісник Переяславщини. – №25 (11311). – 09.04.2010.
18. Спогади Євтушенко Марії Панасівни від 03.11.1986 р. // Особистий архів автора.
19. Спогади Кисіля Дмитра Миколайовича від 09.05.1984 р. // Особистий архів автора.
20. Там само.
21. Там само.
22. Курист Л. И. Атакуют танкисты. – К., 1981. – С. 75.
23. Спогади Кисіля Дмитра Миколайовича від 09.05.1984 р. // Особистий архів автора.
24. Мельников С. И. Маршал Рыбалко. – К., 1984. – С. 134-135.
25. Спогади Кисіля Дмитра Миколайовича від 09.05.1984 р. // Особистий архів автора.
26. Там само.
27. Там само.
28. Там само.
29. Там само.
30. Там само.
31. Там само.
32. Більченко І. В. «Я встиг повоювати» // Вісник Переяславщини. – №25 (11311). – 09.04.2010.
33. Спогади Євтушенко Марії Панасівни від 03.11.1986 р. // Особистий архів автора.
34. Спогади Шевченка Григорія Петровича від 15.06.2011 р. // Особистий архів автора.
35. Спогади Кисіля Дмитра Миколайовича від 09.05.1984 р. // Особистий архів автора.
36. Спогади Шевченка Григорія Петровича від 15.06.2011 р. // Особистий архів автора.
37. Барабаш М. Я. І я будував міст через Дніпро // Вісник Переяславщини. – 16.12.2006.
38. Мельников С. И. Маршал Рыбалко. – К., 1984. – С. 137.
39. Спогади Грушецького Григорія Степановича від 30.01.2012 р. // Особистий архів автора.

Надежда Бойко

Строительство днепровского деревянного моста Козинцы – Зарубинцы по воспоминаниям очевидцев (октябрь 1943 года)

В статье исследуется строительство деревянного моста через Днепр Козинцы – Зарубинцы (Переяславский р-н Киевской обл.) в октябре 1943 года во время боев на Букринском плацдарме.

Ключевые слова: Днепр, мост, строительство, Букринский плацдарм, Переяслав.

Nadiya Boyko

The Construction of the Dnipro Wooden Bridge Kozyntsi – Zarubyntsi (October, 1943) in the memoirs of contemporaries and witnesses

In the article is research the building of the Dnieper wooden bridge Kozinci-Zarubinci (Pereyaslav district of the region) for the flashbacks of participants and eye-witnesses in October, 1943 during fights on Bukrin bridgehead.

Key words: , bridge, nuilding, Bucrin bridgehead, Pereyaslav.